

ՀԱՅԵՐԵՄԸ ԼՁԳԵՅԻՆ ԲԵՆԵՐՈՒՄԸՆ ԵՒ ԸՆԴՏՔԵԼԸ

6. 1. 1. 75

— Բնօրինակ շաբաթ օր 18 յուլիս Բարսեղյան Դուռը պաշտօնական կերպիսով խմբագրելով, թէ Պէտրոսոս Նստող Աւստրիական ընդհանուր Հիւպատոսը՝ Սէրպիւս Ալեքսանտր իշխանէն խնդրել է իւր կառավարութեան անունով, որ Աւստրիական զօրագնդի մը հրաման տրուի իւր իշխանութեանը մէջ մտնելու, որ Ռուս զօրաց վաշախիցի և Մոլդովիցի գաւառները մտնելէն՝ հաւանականաբար Սէր

պիտի մէջ ծագելիք խռովութեանց առաջը առնէ: Յիշեալ իշխանը որ նոյն երկրին հանդարտութիւնը պահպանելու կարող է, այս առաջարկութեան հաւանութիւն չէ տուեր նէ, Աւստրիոյ հիւպատոսը պատասխաներ թէ Վիեննայու դահլիճը առանց ձեր հրամանին ալ կրնայ աս բանը ընելու:

Այս լուրը խիստ խորին զգացում մը պատճառեց Բարձրագոյն Դրան, և օտար Տէրութեանց դեսպանները ասոր վրայօք խորհրդակցեցան իրարու հետ, և արտաքին գործոց նախարար Բարձրագոյն Բեշտ փաշային հետ:

Այսպիսով խորին լուրերը այս լուրին վրայօք երկար յօգուած մը կը գրէ, ուսկից հետեւեալը կը համառօտեմք:

Ռուսիոյ յարձակողական վարմունքէն ետքը ընդ դէմ Բարձրագոյն Դրան, դիւրաւ կը հասկնային այն, որ կը գրեն Եւրոպիոյ լրագիրները Աւստրիոյ (60,000) զօրաց բանակին մը Փէթերբուրգի ժողովներուն վրայօք: Աւանց երկրորդութեան ասիկայ ըզգուշութեան պարզ միջոց մըն է: Երբոր Ս. Պետերբուրգի պալատը առանց պատճառի ամեն օգուտները կը խռովէ, ամեն կերպով կը գրգռէ իւր շրջաբերականներով և իւր յայտարարութիւններով, և ընդ հանուր խաղաղութեանը կը վնասէ, հարկաւ Վիեննայու պալատը իւր գուռիցը կը յառաջացնէ դէպ ի պատերազմի հաւանական ահարանը: ասիկայ արտառոց բան մը չէ. և այս շարժումը Տաճկաստանի դէմ թշնամութեան նշան մը չի կրնար ըլլալ: Բայ թէ մէջ Աւստրիոյ կառավարութեան վարմունքը չէր հասկնայր. ասիկայ յայտնապէս հակառակ կըլլար Օսմանեան Տէրութեան հետ ունեցած բարեկամական յարաբերութիւնը, և իւր պահպանողական քաղաքականութիւնը, որով իրաւամբ կը պարծի, և իւր ամեն հաշտեցուցիչ յայտարարութեանցը և մանաւանդ իւր օգուտներուն: Ի՞նչ բանը անկարելի է, ուստի և Աւստրիոյ ընդ հանուր հիւպատոսին Սերպիոյ իշխանին հետ բռնած ծամբան (եթէ այնպէս է ինչպէս որ կըսուի) ուրիշ շարժում չի կրնար ունենալ, միայն թէ իւր չափազանց եռանդը, որուն պատճառն ալ իւր կառավարութեան Տաճկաստանի համար ունեցած սերը պիտի ըլլայ: Եւ եթէ աւելի բարեխառն եռանդով մը շարժուած ըլլար, պիտի մտածէր թէ Վիեննայու դահլիճը Սերպիոյ մէջ հանդարտութիւնը պահպանելու

մօք իւր ծառայութիւնները ընդունել տալու համար, Բարձրագոյն Դրան դիմելու էր և ոչ թէ Սերպիոյ իշխանին, և այն ժամանակ այս հոգը ուրիշ չէր կրնար յանձնել: Բայց միայն Սոստանդուպօլի գտնուող Աւստրիացի դեսպանին. որ ամեն ազգաց իրաւունքը աղէկ դիտարկող կը լիէր, թէ այս սեռակ ծառայութիւնները բարեկամ և դաշնակից Տէրութեանը չեն առաջարկուիր, և այժմեան վիճակի ծանրութիւնը և 1841ի դաշնագրութեան ստորագրող Տէրութեանց պարտաւորութիւնները աղէկ հասկնալով առանկ բանի մը ձեռք չէր զարնէր, որ կարենայ նոյն վիճակին վտանգները աւելցնելու, և կարծել տալու, թէ իւր կառավարութիւնը յիշեալ պարտաւորութիւններէն ինքզինքը ազատելու գէշ է:

Պէտքուածն եկած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Աւստրիոյ անյայտ կացութեան պատճառաւ, և Ռուսաց 15,000 զօրքերուն Օրսովայի դիմացը Վալաքիոյ սահմանները հաւաքուելուն համար Ալեքսանտր իշխանը հրամայեր է, որ Սերպիոյ բնակիչները զէնք առնուն: Հաւանական է որ Բարձրագոյն Դրան այն կողմերը զօրք խրէ մօտեւայ:

Վանուբի դեսպաններէն կը գրեն «Եւրոպիոյ իշխանութեանց երկիրները կոխող Ռուս զօրաց հրամանատար Սորաբօք իշխանը յուլիսի 16ին Պուքրէշ մասա իւր բազմութիւն հետեւանելով:

«Իմաց 20ին Ռուսերը Սարաի առաջը թնդանով մասա նաւակներ գրին, և մարտնոցի (քարանձիւնայի) կառավարութեան անձը ձեռքերնին առին, որն որ դաշնագրութեանց նոր խանգարում մըն է:

«Յիշեալ զօրաց համար պաշտօնական կերպիւ պահպանելու պաշտօններուն արժէքը մայիս ամսը գինեթով կը հատուցանեն Պուքրէշի մէջ: Օրինակի աղագաւ, գարիին քիւնէ հիմա 50 զուռուշ կարծէ, իսկ 43 զուռուշ կը հատուցանեն Տայիսին գինը այս էր ըսելով:

«Փայտը և յարդը պաշտօնական կերպիւ կանոն և գինը չեն հատուցաներ:

«Վիեննայի որ դիւրապետներն ու գլխաւորները կը գնեն առանց պաշտօնական ինքրոյ, արժէքը չեն վճարեր, անորորագիր անգամ չեն տար:

«Խորաքօք իշխանը պահանջեց որ կառավարութիւնը գործակալներուն հրամայէ իւր զօրքերուն պէտք եղած ամեն բաները տալու, այնպէս որ մեծ շփոթութիւն կը սիրէ այս չափազանց պահանջմունքներուն համար:

— Դնտոնի Սիւսպարա լրագրին մէջ հետեւեալը կը կարդամք:

«Ռուսիոյ հնարքները կրնան դուր քանի մի ամիս երկարացնել այժմեան քաղաքական վիճակը: Իւր օգուտները կամ ստանալով կամ խաղաղութիւն ալ ուզէ, և կը պարտաւորեն զինքը որ գործը ետ ձգէ: Բայց Անգղիացի ազգը այսպիսի ամիսներ սպասելու չէր առանց գիտնալու իրաց վախճանին ուր երթալը: Երբէն լուր տեսնեմք որ Ռուսիոյ օգուտը պաշտօնական խօսակցութեանց կերպով մը կը պահանջէ: Կայսեր դիտաւորութիւնները յեղափոխական միանգամայն և յորձաւորական են: Յոյն քրիստոնէից սօք լըլայուն, և Մահմետականաց կողմէն քրիստոնէականներուն դէմ կրօնամիւ յարձակման մը կըսուի, և այս կերպիւ կը յուսայ որ քաղաքական և կրօնական երկպառակութեանց մասնուած Կայսերութիւնը առանց դժուարութեան ձեռք ձգէ: Եւրոպիոյ մէջ կամ երկու ամիս ալ աւելի ժամանակ տրուելու ըլլայ, ոչ միայն Գաղղիոյ և Անգղիոյ միութիւնը, այլ նաև բոլոր Եւրոպիոյ միութիւնը չի կրնար արգիլել զայն որ Օսմանեան կայսերութիւնը չի յափշտակէ: Երբոր միայն չըլլար, Ռուսիայն պատերազմի վիճակի մէջ է մեր դաշնակցին դէմ: որուն ապահովութիւնը երաշխաւորած էմք. և այժմ է ժամանակը շոյտ և ազգու միջոցներով ցուցնելու, թէ այս երաշխաւորութիւնն ինչ կը հասկնամք:

ԱՐՏԵՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ. Դնտոն 21 յուլիսի:

Ի օրոքերու խորհրդարանին մէջ ամսսոյ 18ին հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցեր է:

Մալքլեյքի Վոյս: Երաքին գործոց պաշտօնային աղէկ լուրերն կը հարցնեմ թէ Վեհափառ Թագուհոյն կառավարութիւնը միտք ունի՞ արդեօք Ռուսաց երկու շրջաբերական նամակներուն պատասխանելու նոյն մօք, և նոյն հրապարակական կերպիւ որով Գաղղիոյ կառավարութիւնը իրեն պատասխանները աշխարհին հարցրեց: Իմ մասին այն նամակներուն յառաջ բերածները չեմ ընդունիր, բայց կարծեմ թէ ժամանակը եկաւ որ երկրիս պատիւը պատասխան մը կը պահանջէ: որովհետեւ թէ աւելի ուշացընեմք, Վեհափառ Թագուհոյն կառավարութեան լուրերը անկարողութեան կամ վախկոտութեան նշան մը կրնայ համարուիլ:

Բարէնպընի Վոյս: Կառավարութիւնը

միայն խաղաղութեան չի վստահու համար հակառակութիւն ետ ձգեց: Բացառութիւններ և տեղեկութիւններ տալու կերպը Ռուսիոյ և Գաղղիոյ մէջ ուրիշ է, մեր երկրի մէջ ուրիշ է: Յիշեալ երկու երկիրներուն մէջ կառավարութիւնը ուղածին պէս մեկ նուիրները կրնայ տալու, բայց մեր մէջ սովորութեան կայ որ ամեն թուղթերը խորհրդարանին առջև գրուին: Եւ ալ քիչ օրէն պիտի ըլլայ:

Բանականաբար Ռուսաց շրջաբերականին պատասխանելու կարող ըլլալուս վրայօք խօսիլը ինձի չի վերաբերիր: Բայց այն որ պատասխանելու երկու ձևերը կը խօսի աղէկ լուրեր, կրնամ ապահովելու թէ ամենեւին երկու մը չի կայ ոչ իմ և ոչ Թագուհոյն միւս նախարարներուն մարքին մէջ: Եւ ունի շրջաբերականին կանոնաւոր պատասխան մը չի արուեստ: որովհետեւ միայն Գաղղիոյ երկուսին կողմէն յուզուած Եւրոպացի միջոց ինքրոյն կը վերաբերեն, իսկ երկրորդ շրջաբերականը ուրիշ տեսակ ըլլալով կանոնաւոր պատասխան արուեստ անկարող է, և այս պատասխանիս բոլորովն համաձայն է Գաղղիոյ կառավարութեան պատասխանոյն, ինչպէս որ ամեն վարմունքին եղած են (ծափահարութիւնք):

Մալքլեյքի Վոյս: Ռուսիոյ շրջաբերականները բոլոր Եւրոպիոյ իրկուած և ամեն մարդու կարգադրուելու համար տեսակ մը գըրուածներ են, և մասնաւոր թղթակցութիւններ չեն համարուիր: Երբեք իմ որ Թագուհոյն կառավարութիւնը հրապարակական պատասխան մը չի տուած:

Բարէնպընի Վոյս: Կառավարութեան համար թէ թէ ցաւ մը եղած չէ, որ այս ինքրոյս վրայ հակառակելու կամ անոր վերաբերեալ թուղթերը յառաջ բերելու ետ ձեռք գրելու կամեցաւ: Թագուհոյն կառավարութիւնը կըզգայ որ խորհրդարանը իրաւունք ունի այս ինքրիւ կառարկապէս քննելու և ամեն պէտք եղած տեղեկութիւնները ձեռք բերելու: Բիւք օր, իսկա քիչ օր բաւական ըլլալու է մեզ խնցուկներ, թէ եղած առաջարկութիւնները յաջողեցան, և եթէ յաջողին՝ կամ ոչ բոլոր թուղթերը խորհրդարանիս սեղանին վրայ գրուելու են:

Այս օրուան Թագաւ լրագրի մեծ յոյս չի ցուցնել որ Օսմանեան և Ռուսիոյ Տէրութեանց վեճը որոշելու համար այժմեան խօսակցութիւնները յաջողին: Յիշեալ լրագիրը կը վախնայ թէ ընդ հանուր պատերազմ կըլլայ, եթէ Ռուսաց զօրքը անմիջապէս չեղնեն Դաւանութեան իշխանութեանց երկիրներէն:

ՆՈՒ

Օգոստոսի Մեարտիան Վարձարանի քարէն հարցանանքներէն ետքը պարեմաբանութեան հանդիսին օրը Բարեջան և Բարեբախ պատուելի Անդրեաս վարձարանի խօսած ծառն է:

Տեղեկութիւն

Բզդի մը յառաջողութեան ամենէն հարկաւոր բանը մանկանց դաստիարակութիւնը ըլլալը: քաջայայտէ ձեզ. որովհետեւ չիս աղբ մը որ առանց դաստիարակութեան երջանիկ ըլլայ աշխարհիս վրայ, որչափ որ հնարէ ըլլալ, և հոգեւոր և մարմնաւոր բարեօք ճիւղանալ: Եւ բանիս ճշմարտութեանը լիովին վերահասու ըլլալուդ անձիտելու ապացոյց մընէ ձեր ունեցած հոգը և խնամքը աս դպրասանս վրայ: որուն բարեկարգութեանը սրանց փափաքելով և ինչ պըտուղ յառաջ բերած ըլլալը իմանալ ուզելով, աս որահիս մէջ յօժարամիտ ժողոված կը տեսնեմք: Աւստի մէկիկ թողլով ուղղակի մանկանց դաստիարակութեան պիտանի ըլլալուն խօսիր: որն որ ծանուցեալ ճշմարտութիւն մընէ այսօրուան օրս, կը համարձակիմ երկու խօսք ըսել բարեխնդր: Զարգեցեացող, թէ աս դաստիարակութիւնը հիմնաւոր և արդիւնաւոր ըլլալու համար որ բարգաւաճի ծաղիկ և հեռեւեար բարի բարի պատգիւնը յառաջ բերէ, երկու խիստ կարեւոր միջոցի կարօտ է. նախ՝ ներքին բարեկարգութեան պարաստի, երկրորդ՝ ծնողաց բարեխառնած

կամացը և հաճութեանը իրենց զաւակաց վարժութեանը համար, ներողամիտ ունեւորութիւն ինչոյեթով ձեզմէ:

Ա. Լեւոնտի մէջ որ և ինչ գործի մը յաջողութիւնը և յառաջողութիւնը բարեկարգ կառավարութեան պատուին ըլլալը ոչ որ կը տարակուսի. չիս ընկերութիւն մը թէ ուսումնական ըլլայ և թէ առեւտրական, որուն հիմնադիրները թէ որ զգուշամիտ անձնք են, ամէն բանէ առաջ իրենց գործառնութիւնները օգտակար կանոններով չկարգաւորեն, և անոնց զուգարթ պահպանութիւնը չի հսկեն, ըստ որում այս մասին զանազանութիւնը շատ վտանգաւոր է: Եւսօրուան օրս որ և Եւրոպացիք հոլիւսթայլ առաջ գացած են ամեն տեսակ ճարտարութեանց և գիտութեանց մէջ, միթէ աս բարեկարգ կառավարութեան պատուը չէ. որ ընկերութիւն կրնար արդեօք յառաջողութեան ծայրը հասնել, թէ որ խոհեմ և գիտական անձնք գլուխ չըլլային և հաստատուն հիմանց վրայ չկանգնէին իրենց որ և ինչ գործառնութեանց չենքերը: Ինչպէս պիտի դիմանային անոնք կենցաղական դիպուածոց անսխալ աստիճան հովերուն: այս կատաղի մրիթիկներ կը լլան երբեմն, բայց չեն կրնար վնաս մը հասցնել կամ բնաջնջ ընել անոնց օգտակար ձեռնարկութիւնները: քանզի բարեկարգութեան վիճին վրայ հաստատուած են:

Երբ հակառակ ինչ է պատճառը որ մեր ազգին մէջ եղած այնքան ուսումնական հիմնարկութիւններուն հազիւ թէ քանի մը նշխարները կը տեսնուին հիմա: Ինչու համար

այնքան ընկերութիւններ ասոյիս անդին մեծ եռանդով կը հաստատուեցան, ազգիս ընդհանրութեանը ցանկալի յոյսեր և քիչ շատ պատուներ ալ տուին: ազգային տխուր հորիզոնին վրայ լուսայ քանի մը նշաններ ցորացուցին, և ամէնուն աչքը և սիրտը դէպի իրենց դարձուցին: Բայց աւագ, շատերը՝ չեւեմ թէ ամէնէն ալ, քիչ ատենի մէջ ցուրեցան բնաջնջ եղան, և ազգիս քաղցը և նորաբողոք յոյսերը պարագը հանկցին: Բանդի չուներ ցան այն հաստատուն հիմք որ տեսական ըլլար իրենց չէրը և ամէն արկածից դիմացող չուներ ցան այն արկական քաջամարտ միաբանութիւնը որ սկսիները անգամ զօրաւոր կըլնէ և հօգուց բռնութեանը դէմ աներկիւղ կը գոռայ: այլ կամ չարայաջող և մեղեւան դէմ թշնամիներու պատահելով շուտ մը նկուն եղան: կամ իրենց պատուաւորութեան, սնապարծութեան և այլ այսպիսի թերութեանց քիչ քիչ տեղի տալով՝ ազգաւորութեան պանծալն անուշով միացած սրբաւորը բաժնուեցան իրենց միաբանութեան, նա մանաւանդ երբ ասիէ անկէ քիչ մը հակառակութիւն ալ տեսան, առանց մտածելու որ ծովու վրայ ճամբորդութիւն ընողը չկրնար միշտ հանդարտութիւն վայելլ: այլ երբեմն ստատիկ հովերու և փոփոխիկներու ալ կը պատահի: կամ թէ բոլորը և ծառեւոր միշտ քաղցը գեփեւներ, գարնանային գեղեցիկ օր և արեւու բարեխառն ջերմութիւն չեն կրնար վայելլ: այլ զանազան եղանակներու մէջ նաև օգոց անբարեխառնութեանը կը պատահին: որոնցմէ չէ թէ վնաս կը կրնն այլ աւելի ոյժ տեսնելով կ'աճին և

կը բարգաւաճին: Կամայայտէս որ և ինչ ազգագրութեան գործ, դպրաստուն, ընկերութիւն և այլն. առանց նախանձորդներու, առանց թշնամութեան, նեղութեան և հակառակութեան կրնալ, երբեք չի զարգանար չի յառաջանար: վասն զի Աւստրիոյ թեան բան ժինն է ձախտակ դէպքերու մէջ աճիլ, և ոչ գրգռանց և հանդստութեան մէջ, ինչպէս կըլնէ խնստուն մը: Եւ ամենեւին համարեմունք չունիմ կ'ըսէր մեծանուն Գաղղիացի մը, նախանձորք հակառակորդ կամ բամբաւող չունեցողին վրան: և յիշեալ՝ ո՞վ այն պիտի մեկու մը վրայ կը խօսի երբեք: Եւսքէն աս ըսածիս հաստատութիւն տուող խիստ շատ օրինակներ կան հին և նոր պատմութեանց մէջ: որոնք բացայայտ կը ցուցնեն թէ ինչ մեծամեծ նեղութիւններ, ինչ տաղալիս անցերը կրած են այն բարեբար և առաքինի մարդիկը, միջոց որ կարող եղեր են մարդկութեան կարեւոր եղած բաները առաջ տանիլ ազգի մը մէջ, կարգի և կանոնի վրայ հաստատել և իրենց քրանաջան վաստակոց պատուը քաղել:

Եւսնց երկարօրէն խօսելով՝ ասանկ օրինակներ մէջ բերելով, բաւական է որ աչքերնիս դարձնեմք անգամ մը այն երջանիկ դարը՝ որ ազգային դպրութիւնը ծաղկեցնելու հոգ տարուեցաւ: այնպիսի վեմանս մարդոցմէ, որոնց յիշատակը քաղցր է արարել հայ սրտի մը: որ չկրնար չիլ լուր գանձը և իր երախտադէտ շնորհակալութիւնը չմատուցանել ամենակարողին Աստուծոյ: որ նոյն բարեխնդր և ճշմարիտ Ազգաւոր անձանց ձեռքովը՝ այնպիսի մեծ և հար-

